

احکام نموداری اعتکاف

طبق نظر مراجع عظام تقلید

خامنه‌ای، مکارم شیرازی، سیستانی، صافی گلپایگانی، نوری همدانی، وحید خراسانی، شبیری زنجانی

اعتکاف، در لغت به معنای توقف در جایی است.

لغت

تعریف

اعتکاف در اصطلاح عبارت است از ماندن در مسجد به قصد عبادت خداوند.

اصطلاح

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند: مَنْ اعْتَكَفَ إِيمَانًا وَ احْتِسَابًا عُفِّرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ دُنْيِهِ؛
همه گناهان گذشته کسی که از روی ایمان و برای رسیدن به ثواب الهی معتکف شود، آمرزیده می شود.
کنز العمال، ح 24007

اهمیت

امام صادق - علیه السلام فرمودند: «کسی که ایام البیض از ماه رجب را روزه بگیرد، خداوند به ازای هر روز، ثواب روزه داری و شب زنده داری یک سال را برای او بنویسد، و در روز قیامت، در جایگاه ایمن شدگان از آتش دوزخ خواهد ایستاد.»
(وسائل الشیعه، بیروت، دار احیاء التراث العربی، چاپ چهارم، 1391 م، ج 7 (بیست جلدی) ص 357، ح 22)

اعتکاف در تمام سال به جز روزهایی که روزه گرفتن حرام است (عید فطر و قربان) جایز و پسندیده است.
به نظر می‌رسد اعتکاف در خصوص 13 و 14 و 15 ماه رجب، به جهت سفارش فراوان روزه داشتن در این ایام باشد.

زمان

اعتکاف کمتر از سه روز صحیح نیست.

مدت

اگر اعتکاف با روزی که روزه گرفتن حرام است (مانند عید قربان و عید فطر) برخورد نکند، در مدت اعتکاف محدودیتی نیست (البته واضح است که اگر کسی بخواهد اکثر ایام سال را در حال اعتکاف باشد، ممکن است موجب ترک برخی از واجبات شود)

حداکثر مدت اعتکاف

در اعتکاف باید از ابتدای روز اول شروع کرد، لذا روزی که ناقص مانده جزو اعتکاف محسوب نمی شود هرچند که تأخیر از روی اضطرار باشد.

زمان شروع اعتکاف

اعتکاف

شرایط صحت اعتکاف

روزه گرفتن

عقل

ایمان

نیت

اذن زوج، والدین و صاحب کار

کمتر از سه روز نباشد

از مسجد خارج نشود

در مسجد جامع باشد

نذر، عهد یا قسم: مثلاً انسان نذر کند یا با خدای خود عهد کند یا قسم بخورد که اگر در فلان کار موفق شد یا از فلان بیماری شفا پیدا کرد چند روز در مسجد معتکف شود.

شرط ضمن عقد: مثلاً هنگام قرارداد اجاره منزل، صاحبخانه شرط کند که مستأجر هر سال سه روز در مسجد معتکف شود و مستأجر نیز این شرط را می پذیرد.

اجاره: مثلاً شخصی اجیر شود که با دریافت مزد - یا بدون دریافت مزد- از طرف میت در مسجد معتکف شود.
مکارم: اعتکاف استیجاری اشکال دارد.

افساد: گاهی به سبب باطل کردن اعتکاف، قضای آن واجب می‌شود.

کسی که دو روز را به نیت مستحب معتکف شده، پس از پایان روز دوم، اعتکاف روز سوم بر او واجب می شود و همین طور هر دو روز که به اعتکاف اضافه شود، روز سوم واجب می گردد.

اعتکاف ذاتا و در اصل شرع اسلام مستحب است.

عواملی که باعث
وجوب اعتکاف می‌شود

واجب

اقسام اعتکاف

تبصره

مستحب

نیت اعتکاف

نیت

نیت و تعیین نوع اعتکاف شرط صحت آن است؛ ولی نیت وجوب یا مستحب لازم نیست.

زمان نیت

وقت نیت اعتکاف، قبل از طلوع فجر روز اول است و اگر اول شب یا در اثنای شب، اعتکاف را شروع کرده‌اید می‌توانید همان موقع نیت کنید ولی تاخیر آن از طلوع فجر جایز نیست.

اگر کسی تا اذان صبح به مسجد نرسید

آن روز را نمی‌تواند نیت کند مگر شب را در مسجد نیت کرده و موقع اذان برای عذری مثل وضو بیرون از مسجد بوده است.

نیت تلفیقی

تلفیق کردن بدینگونه که جزئی از روز اول را با جزئی از روز آخر یک روز کامل به حساب بیاورد صحیح نیست. در اعتکاف باید از ابتدای روز اول شروع کرد، لذا روزی که ناقص مانده جزو اعتکاف محسوب نمی‌شود هرچند که تأخیر از روی اضطرار باشد.

شرطهای جایز در نیت

می‌توانید همزمان با نیت اعتکاف شرط کنید که اگر عذر عرفی یا شرعی برایتان پیدا شد، بتوانید اعتکاف را برهم زنید؛ هر چند در روز سوم باشد تا در صورت خروج از اعتکاف، مرتکب حرام نشوید.

زمان شرطهای جایز در نیت

این شرطها باید مقارن (همزمان) با نیت اعتکاف باشد نه قبل و بعد از آن.

عدول از نیت

عدول کردن از نیت اعتکافی به اعتکاف دیگری جایز نیست هر چند هر دو واجب یا هر دو مستحب باشد.

توانایی بر روزه گرفتن

روزه گرفتن شرط اساسی برای اعتکاف است و بدون روزه اعتکاف صحیح نیست و اگر روزه معتکف باطل شود اعتکاف او هم باطل می‌شود.

ضرر داشتن روزه برای معتکف

اگر روزه گرفتن برای شخصی ضرر دارد، یا احتمال عقلایی می‌دهد که با روزه گرفتن، بیمار میشود یا بیماری تشدید میشود یا دیرتر بهبودی حاصل میشود، اعتکاف صحیح نیست؛ بلکه اگر روزه بگیرد کار حرامی مرتکب شده است

ولی

حضور چنین شخصی در مسجد و انجام اعمال به امید ثواب مانعی ندارد.

روزه اعتکاف

روزه نیابتی

نیابت از یک میت

اعتکاف را می‌توانید به نیابت از شخصی که از دنیا رفته به جا آورید.

نیابت از دو میت

نیابت از چند نفر مرده صحیح نیست؛ البته می‌توانید ثواب اعتکافتان را به روح آنان هدیه کنید.

نیابت از شخص زنده

اگر میخواهید به نیابت از شخص زنده معتکف شوید باید به قصد رجا باشد.

نذر روزه برای اعتکاف

اعتکاف از مستحبات است و شخص می‌تواند روزه آن را با شرایطی نذر کند که به سبب نذر واجب می‌شود.

روزه مستحب

کسی که روزه قضای ماه مبارک رمضان به عهده اش باشد، نمی‌تواند روزه مستحب بگیرد و در این مساله اختلاف نظری بین مراجع بزرگوار نیست.

کسی که فراموش کند روزه قضای ماه مبارک رمضان دارد، و روزه مستحب بگیرد

اگر قبل از ظهر یادش بیاید، روزه مستحب او به هم می‌خورد و می‌تواند نیت خود را به روزه قضا برگرداند

اگر بعد از ظهر متوجه شود، روزه او باطل است.

مکان اعتکاف

شرایط مسجد

اعتکاف باید در مسجد جامع (مسجدي است که در شهر برای اجتماع همه اهل شهر بنا شده است بدون این که اختصاص به گروه و قشر خاصی داشته باشد) انجام شود. پس اعتکاف در غیر مسجد یا در مسجد قبيله یا مسجد بازار کافی نیست.

مکارم

در مساجدي که مستمرا در آن اقامه جماعت شود، حتی اگر یک وعده نماز به طور مستمر در آن برپا شود، می توان اعتکاف کرد. مانند مساجد بازار و یا برخی ادارات.

سیستانی

علاوه بر جامع بودن مسجد باید امام جماعت عادل هم داشته باشد.

اعتکاف در مسجد دانشگاه

خامنه‌ای

به قصد رجا اشکال ندارد.

مکارم

چنانچه مستمرا در آن اقامه جماعت شود، حتی اگر یک وعده نماز به طور مستمر در آن برپا شود، می توان اعتکاف کرد.

بقیه مراجع

اعتکاف در مسجد دانشگاه صحیح نیست

پیدا شدن مانع در مسجد

اگر مانعی در مسجد پیدا شود (مثل خوف یا خرابی و نحو آن)، که نتواند اعتکاف را در آن تمام کند، اعتکاف باطل می‌شود

قضای اعتکاف در صورت پیدا شدن مانع در مسجد

اگر واجب معین بوده قضاء کند.

اگر واجب غیر معین بوده در مسجد دیگر یا در همان مسجد در صورت برطرف شدن مانع از سر بگیرد. و مقداری از اعتکاف که به جا آورده حساب نکند.

اعتکاف در دو مسجد

یک اعتکاف باید در یک مسجد باشد، پس اعتکاف در دو مسجد که بخشی از وقت را در یکی و بخشی از آن را در دیگری بماند صحیح نیست.

ولی

اگر دو مسجد به گونه ای وصل به یکدیگر باشد که یک مسجد شمرده شود، صحیح است.

شک در مسجد بودن یک محل

اگر محلی را شك کند که جزء مسجد است یا نه، حکم مسجد بر آن جاری نیست.

حیاط مسجد

حیاط مسجد هم اگر جزء مسجد باشد اعتکاف در آنجا صحیح است؛ ولی اگر مکانی را شك کند که جزء مسجد است یا خیر نباید به آن قسمت برود

حضور مستمر در مسجد

شرط صحیح بودن اعتکاف، حضور مستمر در مسجد است.

خروج از مسجد

خروج از مسجد در ایام اعتکاف، موجب باطل شدن اعتکاف می‌شود هر چند از روی ندانستن مسئله و جهل به حکم باشد و اگر اعتکاف واجب شده باشد (مثل کسی که دو روز مانده) خروج غیرضروری از مسجد، حرام هم هست

ولی

اگر ضرورتی پیش بیاید می‌توان از مسجد خارج شد و اعتکاف باطل نمی‌شود.

ضرورتها برای خروج از مسجد

ضرورت شرعی مانند غسل و وضوی واجب.

ضرورت عرفی مانند عیادت بیمار و تشییع جنازه.

ضرورت عقلی مانند مراجعه به پزشک و رفتن به دستشویی.

ضرورت‌هایی که خروج از مسجد اشکال ندارد

شرکت در نماز جمعه.

وحدید، نوری

وحدید: بنا بر احتیاط واجب جایز نیست. نوری: نمیتواند مگر ضرورت باشد.

بقیه مراجع

اشکال ندارد البته به شرطی که بیش از مقدار لازم نباشد.

شرکت در امتحان ضروری و سرنوشت ساز

در صورتی که ضرورت عرفی داشته باشد و امتحان مهمی باشد اشکال ندارد، به شرطی که به مقدار ضرورت اکتفا کنید و در اولین فرصت به محل اعتکاف برگردید

صافی

بنابر احتیاط واجب جایز نیست

خروج بعضی از اعضای بدن از مسجد

مثلاً شخص معتکف دستش را از پنجره مسجد بیرون ببرد.

حمام رفتن (نظافت)

ولی باید ضروری باشد و بقدر حاجت اکتفا کند و طول ندهد.

ادای شهادت در دادگاه

باید به قدر حاجت اکتفا کند و طول ندهد.

پرداخت بدهی در صورت رسیدن موعد و درخواست طلبکار

در صورتی که به هر روشی، مثل تقاضا از طلبکار که برای دریافت طلب خود به محل اعتکاف بیاید یا ارسال بدهی از طریق نرم افزارهای تلفن همراه یا به وسیله فرد دیگری بتوانید این کار را انجام دهید نباید از مسجد خارج شوید

سیستانی، وحدید

بنابر احتیاط واجب جایز نیست

زنجانی، نوری

جایز نیست

بقیه مراجع

اشکال ندارد.

پیگیری کارهای اداری

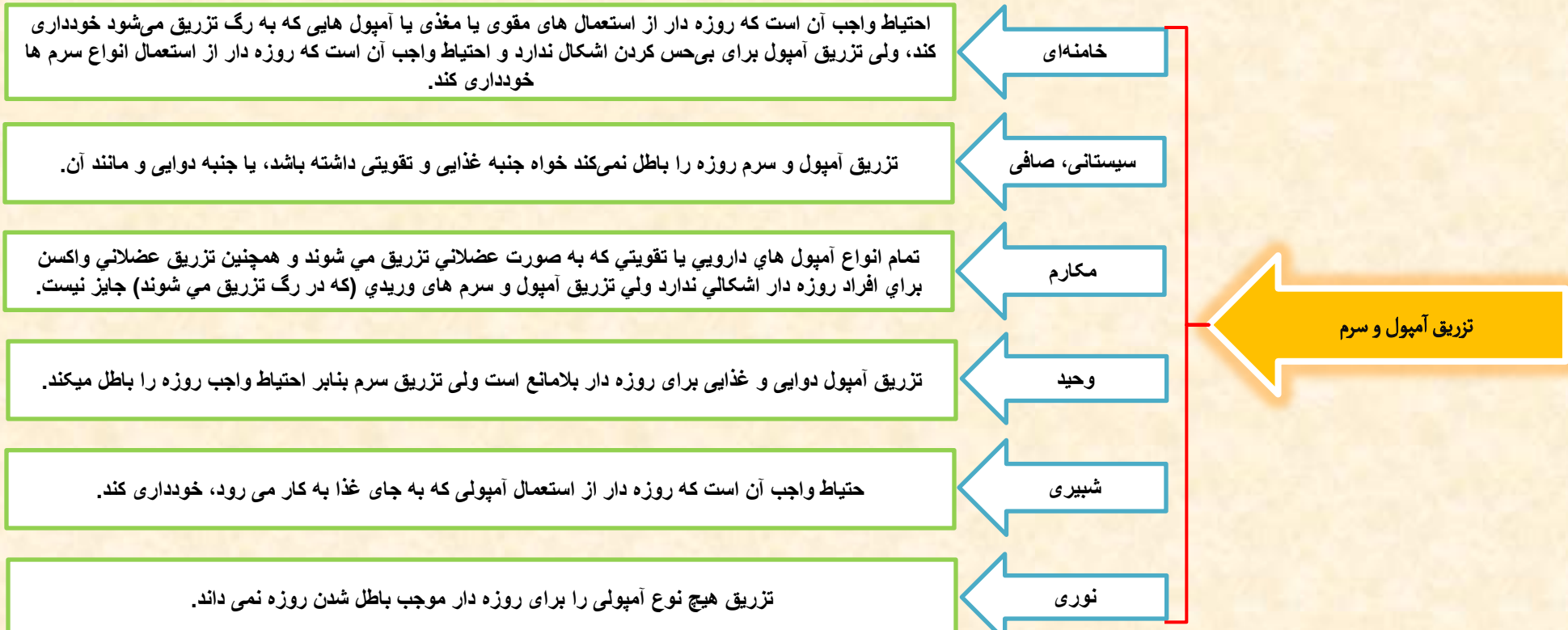
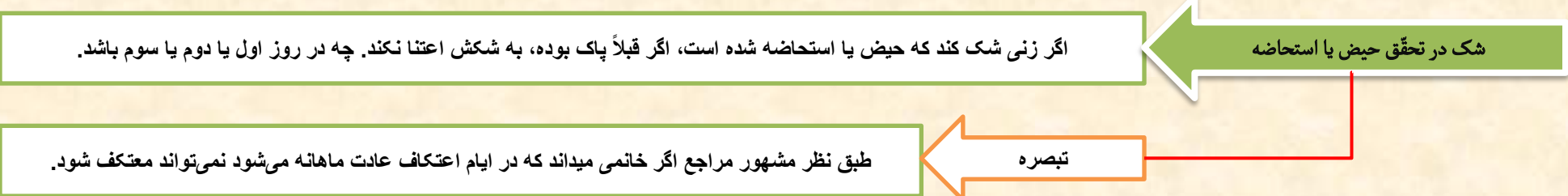
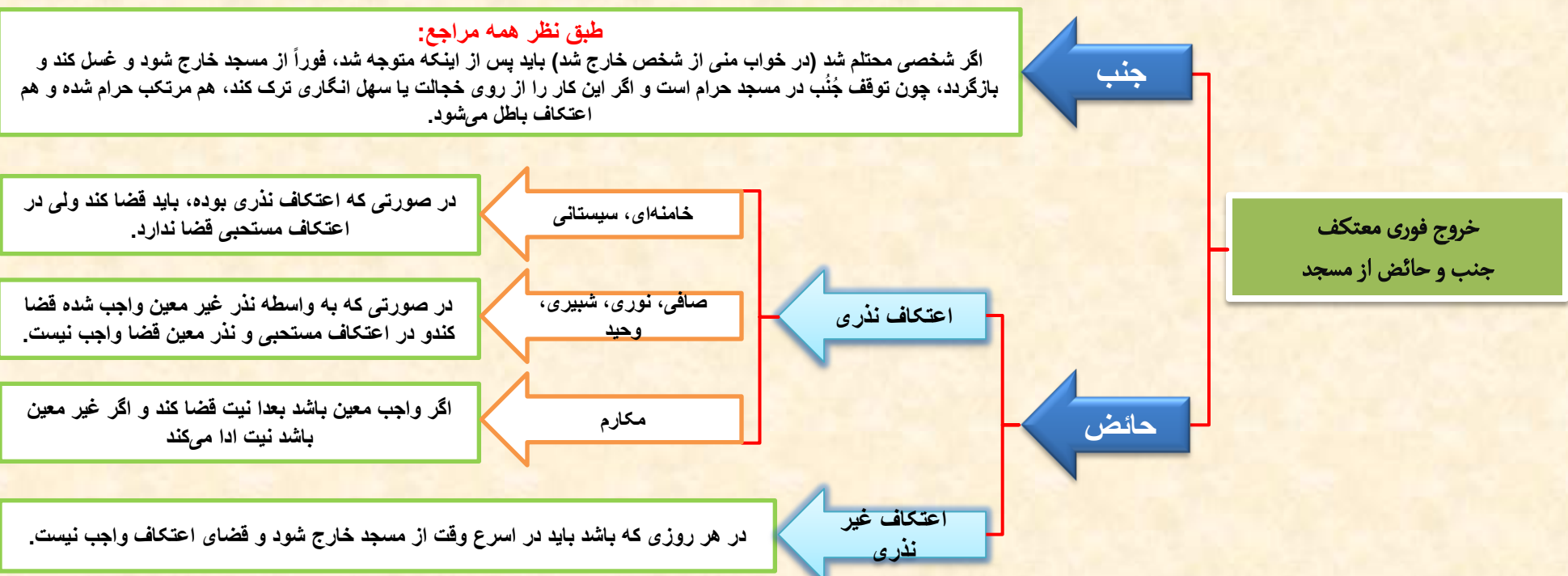
در صورتی که ضرورت عقلی یا عرفی یا شرعی داشته باشد و فرد دیگری نتواند این کار به جای شما انجام دهد، اشکال ندارد؛

البته

به شرطی که به مقدار ضرورت اکتفا کنید و در اولین فرصت به محل اعتکاف برگردید

مکارم و سیستانی

خروج از مسجد به خاطر ضرورت نباید بیشتر از دو ساعت باشد.

اعتكاف مسافر

اگر مسافر هستید و نمازتان شکسته است، روزه برای شما صحیح نیست و به همین جهت نمی‌توانید معتکف شوید، چون روزه از شروط اعتکاف است و بدون روزه اعتکاف صحیح نیست.

بنابراین

مسافر در سفر نمی‌تواند روزه بگیرد؛ مگر اینکه (طبق نظر برخی مراجع) نذر کند در سفر روزه بگیرد و این نذر هم باید نذر شرعی باشد؛ یعنی تمام شرایط نذر که از آن جمله صیغه نذر است را دارا باشد.

نذر روزه در سفر مانعی ندارد و با این نذر روزه و اعتکاف صحیح است، ولی احتیاط واجب آن است که نذر قبل از شروع مسافرت باشد.

خامنه‌ای

نمی‌تواند در سفر نذر کند که روزه بگیرد.

وحید، نوری، مکارم

در سفر برای سفر

حکم به صحت چنین نذری مشکل است و احتیاط در ترك آن است.

صافی

نذر روزه در سفر جایز است یعنی مسافر می‌تواند در حال سفر نذر کند که در همان سفر روزه بگیرد.

سیستانی، زنجانی

نذر روزه

جایز نیست و نذر صحیح نمی‌باشد.

مکارم

در وطن برای سفر

جایز است.

بقیه مراجع

آیا می‌توان به جای نیت روزه ی اعتکاف، روزه های دیگری را نیت کرد؟

لازم نیست روزه برای اعتکاف باشد، بلکه می‌تواند روزه ی ماه مبارک رمضان یا روزه ی قضا و مانند آن را به جا آورد، ولی روزه ی استیجاری مشکل است.

مکارم

چنانچه معتکف روزه ی قضا دارد نباید نیت روزه ی مستحبی نماید بلکه باید نیت روزه قضا نماید و نیت هر روزه ای فی نفسه در اعتکاف مانعی ندارد ولی باید شرایط آن رعایت شود.

وحید

معتکف می‌تواند به جای نیت روزه ی اعتکاف، روزه ی دیگری را چه واجب چه مستحب نیت کند مانند روزه ی قضای رمضان، نذر، استیجاری و ... (فرقی بین اقسام اعتکاف و انواع روزه نیست)

بقیه مراجع

طبق نظر همه مراجع بزرگوار کسی که روزه قضای ماه مبارک رمضان به عهده اش باشد، نمی‌تواند نیت روزه مستحبی کند بلکه باید نیت روزه قضا نماید

دو نکته مهم

مسافری که با نذر روزه گرفته است، نمازش شکسته است.

اجازه برای اعتکاف

اجازه پدر و مادر

خامنه‌ای، مکارم، سیستانی، نوری

اعتکاف فرزند اگر موجب اذیت والدین باشد، منوط به اذن والدین است.

شبیری

اذن والدین در اعتکاف فرزند لازم نیست بلکه با نهی آنها نیز اعتکاف صحیح است مگر این که نهی به جهت شفقت به فرزند باشد و یا اعتکاف موجب اذیت آنها گردد.

صافی

در صورت عدم ایذاء، اذن والدین شرط نیست ولی احتیاط در این زمینه خوب است.

وحید

هر گاه اعتکاف فرزند از ناحیه ی شفقت و مهربانی والدین بر فرزند موجب اذیت آنها شود اذن پدر و مادر در صحت اعتکاف فرزند لازم است.

اجازه همسر

خامنه‌ای، نوری

اعتکاف زن به احتیاط واجب منوط به اذن شوهر است مگر آنکه منافای با هیچگونه حق از حقوق شوهر نباشد.

شبیری، صافی

اذن شوهر در اعتکاف همسر شرط نیست مگر این که اعتکاف منافای حقوق دیگر شوهر باشد.

مکارم

زن باید بنا بر احتیاط واجب از همسرش اجازه بگیرد، در صورتی که شوهر در روز سوم از اجازه منصرف شد زن اعتکاف را تا آخر ادامه دهد.

وحید

اذن شوهر در صحیح بودن اعتکاف زن در صورتی که منافات با حق شوهر داشته باشد لازم است.

اجازه کارفرما طبق نظر همه مراجع

اگر در استخدام کسی یا جایی هستید (برای مثال کارگر یا کارمند شرکت، مؤسسه یا ادار های هستید) و قراردادتان به گونه ای است که باید در ساعات اداری، در آنجا باشید، اعتکاف شما بدون اجازه از مسئولان امر صحیح نیست.

اعتکاف کودک

طبق نظر همه مراجع اعتکاف کودک نابالغ صحیح است.

رها کردن اعتکاف

اعتکاف مستحبی

جایز است در دو روز اول تا قبل از غروب روز دوم اعتکاف را به هم بزنند، ولی بعد از تمام شدن دو روز، روز سوم واجب می‌شود

اعتکافی که به نذر معین واجب شده

مگر اینکه ضرورت مهم شرعی به وجود آید یا از ابتدا در نیت خود شرط کرده باشد هر چند مشکل شرعی مهمی نباشد اعتکاف را بهم بزنند.

قطع آن جایز نیست.

اعتکافی که به نذر مطلق واجب شده

جایز است در دو روز اول به هم زنند، ولی بعد از تمام شدن دو روز، روز سوم واجب می‌شود.

نذر

نذر معین

نذر کرده روز معینی را روزه بگیرد مثلاً روز 13 و 14 و 15 ماه رجب.

نذر غیر معین

نذر کرده ولی روز آن را معین نکرده است مثلاً نذر کرده سه روز را در ماه رجب روزه بگیرد.

محرمات اعتكاف

مسائل جنسي با همسر اعم از جماع يا لمس يا بوسيدن به شهوت.

مجادله با ديگري به منظور غلبه و اظهار فضل

بويدن بوي خوش و همچنين بويدن گياه خوشبو به قصد لذت.
مكارم: هر چند به قصد لذت نباشد.

خريد و فروش غير ضروري.

استمناء بناير احتياط واجب

مبطلات روزه در روز

توجه

به جز مبطلات روزه، ساير محرمات اختصاص به روزه ندارد، بلكه در شب نيز بايد از آن ها پرهيز كند.

مبطلات اعتكاف

هر كاري كه مبطل روزه است اگر در روز (از اذان صبح تا اذان مغرب) واقع شود همچنين تماس و آميزش (هرچند در شب باشد)، اعتكاف را باطل مي سازد

بناير احتياط واجب تمام محرمات اعتكاف موجب بطلان اعتكاف مي شود. و اگر روز سوم باشد موجب كفاره مي شود.

هر كاري كه مبطل روزه است و نيز آميزش (هرچند در شب باشد) اعتكاف را باطل مي سازد و بناير احتياط واجب، انجام دادن محرمات اعتكاف نيز مبطل اعتكاف است

1- اگر بلافاصله پس از جنابت، مسجد را براي غسل ترك نكند و با حال جنابت در مسجد بماند
2- خروج از مسجد بدون عذر شرعي، عرفي و عقلي و همچنين خروج طولاني با داشتن مجوز شرعي.

خامنه‌اي

مكارم، صافي، سيستاني، وحيد

شبيري

طبق نظر همه مراجع

خروج طولاني مدت از مسجد

در صورتي كه به جهت ضرورتي از مسجد خارج شود، اگر خروج او طولاني گردد و به قدری باشد كه صورت اعتكاف را به هم بزند، اعتكاف باطل مي شود.
(مانند كسي كه صبح به بيمارستان برود و بعد از ظهر بازگردد)

الف واجب است به مقدار حاجت اكتفا کرده و طول ندهد كه سبب محو صورت اعتكاف شود.

ب بناير احتياط واجب بايد نزديكترين راه را براي رسيدن به مقصد انتخاب كند.

ج واجب است در حد امکان زير سايه ننشيند ولي راه رفتن زير سايه اشكال ندارد

بناير احتياط واجب زير سايه هم راه نرود.

رعایت امور واجب و مستحب هنگام خروج ضروری از مسجد

الف

ب

ج

صافي، سيستاني،

باطل است.

سيستاني، وحيد، مكارم، شبيري، نوري

بناير احتياط باطل مي شود.

خامنه‌اي، صافي

عمدي

ارتكاب محرمات اعتكاف

اگر يكي از محرمات اعتكاف را سهواً انجام دهد، اعتكافش باطل نمي شود.

همه مراجع

اعتكافش خالي از اشكالي نيست.

مكارم

اگر اعتكاف كننده، يكي از مبطلات اعتكاف را سهواً انجام دهد، صحت اعتكاف محل اشكال است.

وحيد

سهوي

قضای اعتکاف در صورت ارتکاب یکی از مفسدات اعتکاف

اگر اعتکاف واجب (معین یا غیر معین) باشد

سیستانی وحید

بنا بر احتیاط واجب باید آن را تمام کند و قضای آن را به جای آورد.

بقیه مراجع

قضا واجب است.

اگر اعتکاف مستحب باشد

همه مراجع

اگر بعد از غروب روز دوم، اعتکاف مستحب را باطل کند، باید قضا نماید

اگر قبل از غروب روز دوم، اعتکاف مستحب را باطل کند، چیزی بر عهده او نیست

توجه

طبق نظر همه مراجع، در موارد بالا در صورتی باید قضا را به جا بیاورد که هنگام نیت اعتکاف، با خدا شرط نکرده باشد که هر موقع بخواهد، اعتکاف را بر هم بزند.

نحوه قضای اعتکاف

قضای اعتکاف مانند اصل اعتکاف است؛ بنابراین باید شرایط آن را رعایت کند و حداقل سه روز متوالی روزه بگیرد.

کفاره اعتکاف

طبق نظر همه مراجع

اگر اعتکاف را با آمیزش (جماع) باطل کند، کفاره بر او واجب است.

در سایر محرمات اعتکاف، هر چند اعتکاف باطل می شود ولی کفاره واجب نیست.

مقدار کفاره اعتکاف

کفاره بطلان اعتکاف، مانند کفاره روزه ماه رمضان است؛ یعنی باید دو ماه روزه بگیرد و یا به 60 مسکین طعام دهد.

آیین های دینی و مذهبی که از جمله آنها اعتکاف است، فرصت خوبی را برای انسانها بوجود می آورد که با خداوند متعال پیوند دوباره برقرار با داین وصف اعتکاف راهکار رهایی و کنند و از آفت خدا فراموشی و از خود بیگانگی محفوظ بمانند.

رستگاری انسانها بیان شده است که این مراسم مخصوص دین اسلام نبوده بلکه در ادیان الهی دیگر نیز وجود داشته و در اسلام استمرار یافته است که در قرآن کریم و احادیث بر اهمیت این سنت حسنه تاکید شده است.

بدینسان، کلمه اعتکاف در قرآن مجید ذکر نشده، اما هم خانواده هایش در نه آیه قرآن آمده است. در واقع اعتکاف و مشتقات آن از ریشه «ع، ك، ف» اخذ شده و در لغت به معنی «محبوس و متوقف کردن چیزی، التزام به يك مكان و اقامت در آن، ملازمت و مواظبت، حبس و توقف» که 9 بار با عبارت های (عاکف، عاکفا، عاکفین، یعکفون، معکوفاً و عاکفون تکرار شده که دو مورد از آن عبارت در قرآن کریم ذکر شده است.

مرحوم علامه طباطبایی در تفسیرالمیزان، جلد 3، صفحه 66 در

این ارتباط معتقد است: «عکوف» و «اعتکاف» به معنای ملازم شدن است. و اعتکاف در جایی عبارت است از ماندن در آن به

طوری که از آن خارج نشود. و اعتکاف عبادت مخصوصی است که از جمله احکام آن ماندن در مسجد و بیرون نیامدن از آن، مگر از

روی احتیاج و روزه گرفتن می باشد. «خداوند متعال در سوره بقره

آیه 125 می فرماید: "وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمِنًا وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى وَعَهِدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَن طَهِّرَا بَيْتِيَ

لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ. و چون خانه [کعبه] را برای

مردم محل اجتماع و [جای] امنی قرار دادیم [و فرمودیم] در مقام

ابراهیم نمازگاهی برای خود اختیار کنید و به ابراهیم و اسماعیل

فرمان دادیم که خانه مرا برای طواف کنندگان و معتکفان و رکوع و

سجود کنندگان پاکیزه کنید»

از این آیه قرآن کریم دریافت می‌شود که سنت اعتکاف از گذشته بوده به طوری که خداوند در این آیه به ابراهیم و فرزندش اسماعیل، فرمان می‌دهد تا مسجد الحرام را برای طواف کنندگان و معتکفان پاکیزه کنند.

همچنین در آیه 187 سوره مبارکه بقره براهمیت اعتکاف تأکید شده است. « أَجَلٌ لَّكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَىٰ نِسَائِكُمْ هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ فَالآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتَمُوا الصِّيَامَ إِلَىٰ اللَّيْلِ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرَبُوهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ. در شبهای روزه هم خوابگی با زنانان بر شما حلال گردیده است آنان برای شما لباسی هستند و شما برای آنان لباسی هستید خدا می‌داندست که شما با خودتان ناراستی می‌کردید پس توبه شما را پذیرفت و از شما درگذشت پس اکنون [در شبهای ماه رمضان می‌توانید] با آنان هم خوابگی کنید و آنچه را خدا برای شما مقرر داشته طلب کنید و بخورید و بیاشامید تا رشته سپید بامداد از رشته سیاه [شب] بر شما نمودار شود سپس روزه را تا [فرا رسیدن] شب به اتمام رسانید و در حالی که در مساجد معتکف هستید [با زنان] در نیامیزید این است حدود احکام الهی پس [زنها را به قصد گناه] بدان نزدیک نشوید این گونه خداوند آیات خود را برای مردم بیان می‌کند باشد که پروا پیشه کنند.»

آنچه در این راستا مهم به نظر می رسد اینکه، اقامت و عبادت مریم(س) در مسجدالاقصی را نیز می توان از مصادیق اعتکاف بیان نمود که در سوره آل عمران از آیات 35 تا 37 بر این مسئله تاکید شده است. " اِذْ قَالَتْ اِمْرَاةٌ عِمْرَانَ رَبِّ اِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّي اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ . چون زن عمران گفت پروردگارا آنچه در شکم خود دارم نذر تو کردم تا آزاد شده [از

مشاغل دنیا و پرستشگر تو] باشد پس از من بپذیر که تو خود شنوای دانایی. "(آیه 35) ... (فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا قَالَ يَا مَرْيَمُ اَنْتِ لِكِ هَذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ . پس پروردگارش وی [=مریم] را با حسن قبول پذیرا شد و او را نیکو بار آورد و زکریا را سرپرست وی قرار داد زکریا هر بار که در محراب بر او وارد می شد نزد او [نوعی] خوراکی می یافت [می] گفت ای مریم این از کجا برای تو [آمده است او در پاسخ می] گفت این از جانب خداست که خدا به هرکس بخواهد بی شمار روزی می دهد. (آیه 37).

همچنین در آیه 52 سوره مبارکه انبیاء حضرت ابراهیم(ع)، «آزر» و قومش را به سبب عبادت بت ها و ملازمت با آن ها نکوهش کرده است. « اِذْ قَالَ لِاَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا هَذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي اَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ . آنگاه که به پدر خود و قومش گفت این مجسمه هایی که شما ملازم آنها شده اید چیستند. » در معنای «عاکفون» گفته اند که بت پرستان در بتکده ها ملازم بت ها بودند و آنها را عبادت می کردند.

به بیان دیگر، همچنین در آیه 91 سوره مبارکه طه، داستان بنی اسرائیل آمده است که پس از رفتن موسی(ع) به کوه طور، در اطراف گوساله سامری وقوف کرده و به پرستش پرداختند: « قَالُوا لَنْ نَّبْرَحَ عَلَيْهِ عَاكِفِينَ حَتَّىٰ يَرْجِعَ اِلَيْنَا مُوسَىٰ . گفتند ما هرگز از پرستش آن دست بر نخواهیم داشت تا موسی به سوی ما بازگردد»

اهمیت برپایی مراسم اعتکاف آن قدر در دین اسلام و ادیان دیگر مهم بوده که علاوه بر قرآن کریم در احادیث ائمه اطهار(ع) بر اهمیت آن تأکید شده است. «در حدیثی از امام صادق(ع) آمده است: «رسول خدا در دهه آخر ماه مبارك رمضان در مسجد معتکف می‌شدند و برای آن حضرت خیمه‌ای که از مو بافته شده بود، در مسجد برپا می‌شد. پیامبر(ص) برای اعتکاف آماده می‌شدند و بستر خویش را جمع می‌کردند.»(حرعاملی، وسائل الشیعه، ج7، ص397، روایت يك).

در حدیث دیگری از امام صادق(ع) داریم: «کانت بدر فی شهر رمضان و لم یعتکف رسول الله(ص) فلما ان کان من قابل اعتکف عشرین. عشرا لعامه و عشرا قضاء لما فاته (همان، روایت 2)؛ جنگ بدر در ماه رمضان رخ داد، از این رو رسول خدا موفق به اعتکاف نشدند. آن حضرت در ماه رمضان سال آینده يك دهه را به‌عنوان همان سال اعتکاف نمودند و يك دهه را نیز به‌عنوان قضا سال قبل.»

رسول خدا افزون بر اهتمام عملی نسبت به اعتکاف، با بیان فضایل و پاداش بزرگ آن، مؤمنان را به انجام این عمل تشویق می‌نمودند. در حدیثی از آن حضرت آمده است: «اعتکاف عشر فی شهر رمضان تعدل حجتین و عمرتین (شیخ صدوق، من لایحضره الفقیه، کتاب الاعتکاف، ص188) يك دهه اعتکاف در ماه رمضان همچون دو حج و دو عمره است.»

پیامبر(ص) به اعتکاف خیلی اهمیت می‌دادند به طوری از روایتی معتبر از امام صادق(ع) نقل شده که فرمود: کان رسول الله(ص) اذا كان العشر الاوخر اعتكف في المسجد و ضرب له قبه من شعر و شمر المئزر و طوى قراشه. (فروع کافی / ج4/ ص175) رسول خدا(ص) دهه آخر ماه مبارك رمضان را در مسجد معتكف می‌شد. برای آن حضرت خیمه ای از جنس مو بر پا می‌کردند. رسول خدا(ص) كمر همت به عبادت می‌بست و بستر خویش را در این ایام جمع می‌نمود. از آن روی که رسول خدا(ص) در حدیثی فرمود: اعتكاف عشرفی شهر رمضان تعدل حجتین و عمرتین. (وسایل الشیعه / ج7/ ص379). (امام صادق علیه السلام در حدیث دیگر می‌فرماید: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ - إِذَا كَانَ الْعَشْرُ الْأَوَاخِرُ اعْتَكَفَ فِي الْمَسْجِدِ وَ ضَرَبَ لَهُ قَبَّةً مِنْ شَعْرٍ، وَ شَمَّرَ الْمِيزَرَ وَ طَوَى قِرَاشَهُ» ، همیشه این گونه بود که در دهه آخر [ماه رمضان] رسول خدا در مسجد معتكف می‌شد، خیمه ای از پشم برای او بر پا می‌کردند و او پرده ای می‌آویخت و بستر خواب را جمع می‌کرد.

از سوی دیگر، سید بن طاووس می‌گوید: بدان که اوج و کمال اعتكاف آن است که انسان عقل و دل و دیگر اعضای بدن خویش را تنها بر اعمال صالح وقف کند و آنها را بر درگاه خداوند و اراده مقدس او حبس نماید. معتكف باید فکر و جان و اعضای خود را با افسارهای مراقبت به خوبی مهار کند و از چیزهایی که روزه دار باید از آن بپرهیزد، کاملاً خودداری کند، بلکه دقت و مراقبه معتكف باید به مراتب بیشتر از روزه دار باشد، زیرا او هم روزه دار است و هم معتكف، و هر معتكفی خود را ملزم نموده است که با تمام وجود به خداوند متعال روی آورد و روی‌گردانی و غفلت از حق را یکسره کنار نهد.

بنابراین هرگاه معتکف نور عقل و جاننش را به غیر خدا مشغول کند، یا عضوی از اعضای بدنش را به غیر خدا مشغول کند، یا عضوی از اعضای بدنش را در کاری که طاعت پروردگار نیست به کار گیرد، به همان میزانی که غفلت نموده، یا کوتاهی کرده، از حقیقت اعتکاف خود کاسته است.

با این وجود همچنین، حضرت سلیمان: مرحوم مجلسی به نقل از مرحوم طبرسی آورده است که «إِنَّ سُلَيْمَانَ كَانَ يَعْتَكِفُ فِي مَسْجِدِ بَيْتِ الْمُقَدَّسِ أَلْسَنَةَ وَ السَّنَتَيْنِ وَ الشَّهْرَ وَ الشَّهْرَيْنِ وَ أَقَلَّ وَ أَكْثَرَ يُدْخِلُ فِيهِ طَعَامَهُ وَ شَرَابَهُ وَ يَتَعَبَّدُ فِيهِ»²³ به راستی سلیمان همیشه در مسجد بیت المقدس به مدت یک سال و دو سال، یک ماه و دو ماه، کمتر و بیشتر، اعتکاف می کرد و غذا و آب خود را به آنجا می برد و در آنجا به عبادت می پرداخت. در ادامه این روایت آمده است که حتی مرگ حضرت سلیمان در همانجا و در حال اعتکاف اتفاق افتاد.

منابع:

رهبری: پایگاه اطلاع رسانی مقام معظم رهبری، احکام اعتکاف، اجوبه الاستفتائات، استفتائات موجود در واحد پاسخ به سؤالات جامعه الزهراء قم.

سیستانی: العروة الوثقى مع تعليقة، ج 2، الاعتكاف، الخامس؛ منهاج الصالحين، الاعتكاف، م 1074 به بعد، پایگاه اطلاع رسانی، بخش سؤالاتها و جوابها اعتکاف و استفتائات.

مکارم: اعتکاف عبادتی کامل، مکارم، استفتائات جدید، ج 2؛ العروة الوثقى مع تعليقات، ج 1، احکام الاعتکاف،

نوری همدانی: تعليقات على كتاب العروة الوثقى، رساله توضیح المسائل، استفتائات کتبی و شفاهی از دفتر، کتاب اعتکاف معجونی شفا بخش و مکتب خودسازی.

صافی: هداية العباد، 1416 ه.ق، ج 1، استفتائات سایت، رساله توضیح المسائل.

شبیری: جزوه استفتائات اعتکاف موجود در مرکز ملی پاسخگویی به سؤالات دینی.

وحید خراسانی: توضیح المسائل، استفتائات، منهاج الصالحين، جلد 2.

همچنین در این نمودار از: تحرير الوسيلة - ترجمه؛ ج 1، ص: 555؛ الغاية القصوى في ترجمة العروة الوثقى؛ ج 2، ص: 192 به بعد؛ توضیح المسائل (محشى - امام خمینی)؛ ج 2، استفتائات موجود در واحد پاسخ به سؤالات جامعه الزهراء قم، استفاده شده است.